

О.Л. РУБЦОВА, Н.В. ЧУВІКІНА

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕОНІДА ІВАНОВИЧА РУБЦОВА В РАДЯНСЬКИХ СУБТРОПІКАХ

Мета — дослідити перші роки наукової роботи відомого дендролога, ландшафтного архітектора Л.І. Рубцова.

Матеріал та методи. При опрацюванні бази джерел використано історико-науковий метод. Проблемно-хронологічний метод забезпечив послідовність викладення матеріалу.

Результати. Досліджено перші роки наукової діяльності Л.І. Рубцова. Він розпочав трудову діяльність у 1920-х рр. у субтропічних районах на Чорноморському узбережжі Кавказу. Ще під час навчання в Ленінградській лісотехнічній академії Леонід Іванович обстежив насадження цінних деревних рослин — самшиту та коркового дуба на території Абхазії.

Проаналізовано роботу Л.І. Рубцова в Інституті вологих субтропіків (1933—1935). У цей період Леонід Іванович провів інвентаризацію та оцінку ландшафтного планування Сухумського арборетуму і парку радгоспу «Південні культури» (Адлер). За результатами цих досліджень він сформулював оригінальні висновки та пропозиції щодо асортименту і ландшафтного облаштування субтропічних парків.

Висновки. Кавказький період наукової діяльності став початком становлення Леоніда Івановича Рубцова як дендролога і ландшафтного архітектора. Підкреслено необхідність дослідження творчої спадщини Л.І. Рубцова — видатного дендролога та ландшафтного архітектора.

Ключові слова: Л.І. Рубцов, Кавказ, самшит, корковий дуб, ландшафтна архітектура.

Леонід Іванович Рубцов, видатний дендролог і ландшафтний архітектор, широко відомий унікальними проектами ділянок, які становлять єдине ціле — дендрарій Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України. Центральною і найбільш вражаючою композицією дендрарію є відомий далеко за межами України Сад бузку. За його проект, який експонувався в 1967 р. на огляді творчих досягнень радянського зодчества, Союз архітекторів СРСР нагородив Л.І. Рубцова дипломом «За кращу роботу в галузі архітектури».

Постановою колегії Держкомприроди УРСР від 26.07.1972 р. № 22 Ботанічному саду присвоєно статус пам'ятника садово-паркового мистецтва національного значення. У цьому чимала заслуга Леоніда Івановича Рубцова, який протягом 50 років плідно працював у Ботанічному саду в галузі дендрології та ландшафтного будівництва.

Значним є внесок Л.І. Рубцова в проектування та будівництво інших ботанічних садів

(Московського ботанічного саду, Ботанічного саду АН БССР (Мінськ), Ботанічного саду «Поділля» (Вінниця)), а також альпінарію Ботанічного саду Ботанічного інституту імені академіка В.Л. Комарова (Ленінград) [24]. Важливе значення мають роботи з проектування і створення низки парків в Україні, які виконувались під його керівництвом як головного консультанта у майстернях інститутів «Діпромисто» і Українського науково-дослідного інституту «Укрндінжпроект» у 1965—1972 рр. [23].

За видатні заслуги в галузі ландшафтно-архітектури Л.І. Рубцова включено у рейтинг архітекторів республік колишнього Радянського Союзу як архітектора, який одержав високу оцінку професійних товариств [26].

Діяльність Леоніда Івановича, починаючи з 1940-х років, докладно висвітлено в працях колег та учнів [11, 23, 24, 28]. Однак період становлення його як інтродуктора, дендролога, паркознавця досі мало відомий у наукових колах. Лише у статті Г.А. Солтані є згадка, що Л.І. Рубцов провів інвентаризацію парку «Пів-

Л.І. Рубцов, 1938 р. (публікується вперше)

L.I. Rubtsov, 1938 (first published)

денні культури» [25]. Тому тема нашого дослідження є актуальною.

Леонід Іванович Рубцов розпочав наукову роботу в кінці 1920-х рр. у субтропічних районах на узбережжі Кавказу. Це був період інтенсивного розвитку субтропічного сільського господарства СРСР. Для забезпечення економічної незалежності країни необхідно було повністю припинити імпорт сировини, зокрема субтропічного походження, і, відповідно, витрати валюти на чай, тунгове масло, цитрусові, ефірні олії, корок, гутаперчу, декоративні та пряносмакові рослини, дубильні речовини, лікарську сировину, цінні види деревини. Для цього передбачалося використовувати сприятливі умови радянських субтропіків, розташованих у вологій зоні на Чорноморському узбережжі.

У субтропічних районах СРСР було організовано спеціалізовані наукові установи, залучалися кваліфіковані фахівці. Велику увагу приділяли вивченню та оцінці природних і штучних насаджень. Значну роль у цих дослідженнях відіграв Всесоюзний інститут прикладної ботаніки та нових культур (з 1930 р. — Всесоюзний інститут рослинництва (ВІР)). До його

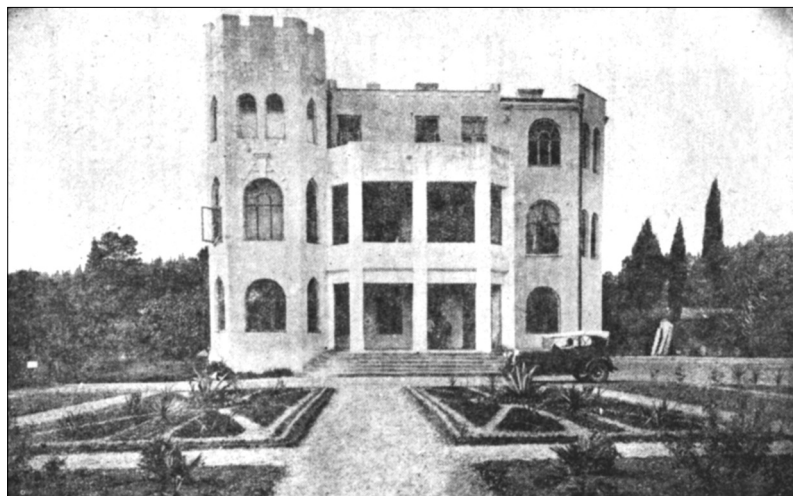
складу входило 13 відділень і дослідних станцій у різних пунктах країни. Для роботи із субтропічними рослинами у 1926 р. було створене Сухумське відділення (Сухумська дослідна станція), у 1927 р. перейменоване у Всесоюзний інтродукційний розсадник субтропічних культур ВІР. Усі відділення ВІР мали великі дослідні поля та добре оснащені лабораторії, в яких працювали великі колективи дослідників. На Сухумській дослідній станції поруч із такими знаними вченими, як Д.Н. Костецкий (перший директор Сухумської станції), В.Ф. Николаєв (старший науковий співробітник, заступник директора), С.Г. Гінкул (завідувач відділу дендрології), працювали молоді фахівці, які згодом стали окрасою ботанічної науки: А.Л. Тахтаджян, В.О. Алфьоров, О.П. Вітман, А.О. Федоров, М.М. Молодзьожников, М.В. Смольський [2, 6, 12].

М.І. Вавилов вважав, що субтропічне господарство є одним з найбільш цікавих ділянок соціалістичного будівництва [27].

У 1927—1928 рр. за завданням Сухумського відділення ВІР було проведено обстеження плодкових, дубильних, пряносмакових, декоративних і деревних рослин, які мають цінну деревину [10]. У цих роботах брав участь і Л.І. Рубцов, тоді ще студент Ленінградської лісотехнічної академії.

Леонід Іванович займався обстеженням природних насаджень, а також декоративних форм самшиту (*Vuxus sempervirens* L.) у культурі в межах Закавказзя, на що вказує Т.К. Кварацхелія у статті «Естественно-историческое и агрономическое обследование субтропиков» [10]. Самшит є унікальним видом абхазського лісу та має цінну деревину. Цей вид росте дуже повільно до 150-річного віку переважно у висоту. У віці 350—400 років стовбури досягають 12—15 м у висоту та 30—40 см у діаметрі. Важка і міцна деревина самшиту використовувалася для виготовлення ткацьких човників, у літакобудуванні.

Академік М.І. Вавилов у статті «Проблема новых культур» серед нових для СРСР видів, які заслуговують першочергової уваги, згадав корковий дуб (*Quercus suber* L.) [3]. Корково-

Всесоюзний інститут вологих субтропіків, 1935 р. [1]
All-Union Scientific Research Institute of Humid Subtropics, 1935 [1]

Парк Сметського
Park of Smetskyi

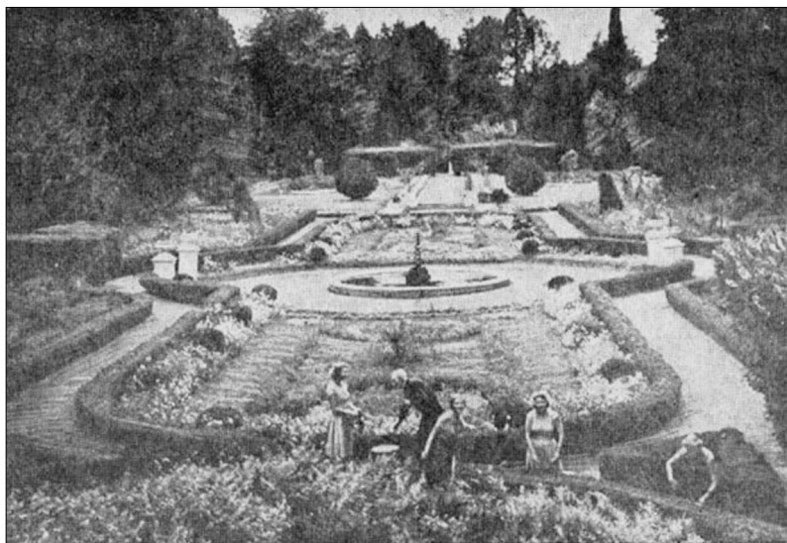
ізоляційне виробництво вважалося одним з найважливіших у СРСР. Ґрунтувалося воно майже цілком на закордонній сировині. Щорічна потреба СРСР у корку становила 10—12 тис. тонн [5].

Постановою Ради з праці та оборони СРСР від 10.01.1929 р. було визнано необхідним прискорити роботи з розведення в південних районах СРСР коркового дуба. До дослідних робіт долучилися лісові дослідні установи Батумі, Сухумі, Ботанічний сад м. Тифліса і Су-

хумське відділення Інституту прикладної ботаніки [4].

Для задоволення потреб промисловості планувалося створити насадження коркового дуба на площі близько 80 тис. га. Необхідні були маточники для збору жолудів і створення майбутніх плантацій.

В Абхазії насадження коркового дуба були у двох районах — Гагринському (1,5 га) та Сухумському (1,5 га). Влітку 1929 р. (також у студентські роки) Л.І. Рубцов обстежив гай кор-

Партер у маєтку Д.В. Драчевського, 1930-ті рр.
Parter in the estate of D.V. Drachevsky, 1930s

кового дуба в Агудзерах під Сухумі. Це насадження було закладено в 1900 р. насіннєвим матеріалом, отриманим з Нікітського ботанічного саду, де рослини були вирощені з жолудів, зібраних у Лісабоні. В Агудзерах було висаджено 1800 сіянців на площі близько 3 га. На момент обстеження налічувалося 246 дерев. Були зафіксовані: середній діаметр — 38 см, середня висота — 15 м, урожай жолудів з одного дерева — 8—16 кг, схожість жолудів — 70—75 %. Відзначено наявність самосіву коркового дуба та порослеве відновлення.

Обстеживши гай коркового дуба в Агудзерах, Л.І. Рубцов дійшов висновку, що результати його інтродукції й акліматизації в Абхазії задовільні, він має більший приріст у висоту та діаметрі, ніж у найбільш продуктивних насадженнях Марокко, і дає задовільний за якістю корок (наведено дані Є.Є. Керна) швидшими темпами, ніж у себе на батьківщині, а також гарні врожаї жолудів. Результати досліджень було опубліковано в «Трудах по прикладній ботаниці, генетиці і селекції» — журналі, який видавав ВІР під керівництвом М.І. Вавилова [10]. В.Ф. Ніколаєв у статті «Влажные субтропики СССР и работа Сухумского отделения ВИР» відзначив, що Сухум-

ським відділенням ВІР проведено ботанічну паспортизацію найбільшого насадження коркового дуба в Абхазії — в Агудзерах [12].

Після закінчення Ленінградської лісотехнічної академії Л.І. Рубцов працював на Кавказі: у 1930—1931 рр. — фахівцем з лісових культур у Ліспромгоспі м. Туапсе, а у 1933—1935 рр. — старшим науковим співробітником Інституту вологих субтропіків і завідувачем арборетуму цього ж інституту в м. Сухумі [28].

Всесоюзний науково-дослідний інститут вологих субтропіків було організовано в Сухумі в 1933 р. постановою Союзної Ради народних комісарів як науково-дослідний центр зони вологих субтропіків. Він належав до Головного управління субтропічних культур Наркомзему СРСР [1].

Академік М.І. Вавилов при відвідуванні Інституту так охарактеризував його роботу: «Я маю відзначити серйозні зрушення в науково-дослідній роботі Всесоюзного науково-дослідного інституту вологих субтропіків — ваш Інститут зібрав міцний колектив науковців і розгорнув широку польову роботу. Я багато бачив установ, але ваш інститут має виняткові, колосальні перспективи. Інститут забезпечений земельними масивами, лабораторіями, науко-

У маєтку Д.В. Драчевського
In the estate of D.V. Drachevsky

вими кабінетами та оранжереями. Інститутом вперше виконано важливу роботу: складено агротехнічні правила для найголовніших плодкових і технічних культур. Видно, що в Інституті відчувається розуміння всієї важливості максимально використовувати субтропічні можливості Радянського Союзу» [1].

Основним завданням інституту був розвиток науково-дослідних робіт у галузі субтропічного сільського господарства та впровадження наукових досягнень у виробництво. Головне управління субтропічних культур Наркомзему СРСР вважало за необхідне провести інвентаризацію парків Чорноморського узбережжя [10]. Л.І. Рубцов провів детальну інвентаризацію Сухумського субтропічного арборетуму та парку радгоспу «Південні культури» (Адлер).

Сухумський субтропічний арборетум почав функціонувати як наукова установа у 1925 р., коли територію трьох суміжних парків (колишніх Смецького, Рукавішнікова та Бобринського) було об'єднано в один великий масив загальною площею 50 га і передано Сухумському відділенню ВІР. У 1933 р. арборетум увійшов до складу Всесоюзного науково-дослідного інституту вологих субтропіків. Завдяки кореспондентському зв'язку ВІР із закордонними уста-

новами та численним експедиціям було отримано велику кількість інтродукційного матеріалу, який розмістили на території арборетуму. З ініціативи завідувача відділу дендрології Сухумського відділення С.Г. Гінкула [6] у 1928 р. в арборетумі було закладено фітогеографічні ділянки: японо-китайську, гімалайську і північноамериканську. В.Ф. Ніколаєв згадає також австралійську та мексиканську ділянки [12].

На думку Л.І. Рубцова, із трьох парків, які увійшли до складу арборетуму, колишній парк Смецького був найціннішим як за кількістю та якістю видів, так і за декоративністю їх розташування. Закладка цього парку відбулася у 1893—1894 рр.

Під час інвентаризації у 1934 р. Сухумського арборетуму Л.І. Рубцовим (листяні рослини) і Г.В. Воїновим (голонасінні) було виявлено 896 видів і різновидів у кількості 7 тис. екземплярів. За видовим складом Сухумський субтропічний арборетум був ціннішим, ніж Батумський та Сухумський ботанічні сади і Сочинський дендрарій. В арборетумі представлено всі види пальм, які трапляються на Чорноморському узбережжі, — 18 % від загальної кількості дерев [16, 17, 22].

Інвентаризацію парку радгоспу «Південні культури» провела бригада науковців на чолі

з Л.І. Рубцовим. Було виявлено 379 видів, різновидів і форм у кількості 5420 екземплярів [20, 21].

Леонід Іванович відзначав, що парк радгоспу «Південні культури» (колишній маєток «Случайное» генерала Д.В. Драчевського) є одним з п'яти найвідоміших на Чорноморському узбережжі Кавказу парків. Поступаючись за різноманітністю рослинних форм Нікітському ботанічному саду, Сочинському дендрарію, Сухумському арборетуму і Батумському ботанічному саду, він перевершував їх за плануванням та облаштуванням. Проект парку розробив видатний фахівець садово-паркового мистецтва Арнольд Регель, автор відомої унікальної книги «Изящное садоводство и художественные сады» [13]. Основна територія парку спланована в ландшафтному стилі, є також вишуканий регулярний партер [21]

Відмітною рисою парку є переважання рівнинного рельєфу, наявність великих партерних зон зі стриженими формами, широкими алеями з великих дерев, великої кількості голонасінних видів. Парк прикрашають дві штучні водойми [25].

За результатами детального дослідження парку радгоспу «Південні культури» Л.І. Рубцов підготував путівник по цьому парку і зробив пропозиції щодо його реконструкції [20, 21].

Аналіз біорізноманіття субтропічних парків та їх ландшафтного планування дав можливість Леоніду Івановичу сформулювати оригінальні висновки і пропозиції щодо ландшафтного планування цих парків.

Л.І. Рубцов вважав, що при проектуванні субтропічного парку ландшафтний архітектор має насамперед забезпечити його вічнозеленість шляхом уведення не менше ніж 80 % вічнозелених видів, уникаючи великої кількості шпилькових. Перевага шпилькових видів нівелює відмінність між парком північної та субтропічної зони і надає парку важкого та похмурого вигляду. Частка шпилькових не має перевищувати 30 % від усіх вічнозелених видів.

Листопадні дерева субтропічного парку мають відрізнятися від північних видів характерними рисами: надзвичайно великими листками (павловнія, стеркулія) або листками, гарними за кольором (японський клен, тюльпанне дерево, гінкго).

Леонід Іванович відзначав, що «при просуванні з півночі на південь ми спостерігаємо дві характерні зміни в рослинному світі. Перша — розкіш цвітіння, характерна для північної та помірної зони для трав'янистих рослин, ближче до півдня піднімається все вище і вище від земної поверхні. У субтропічному кліматі найбільше квіткове оздоблення ландшафту створюють не трав'янисті рослини, а чагарники, напівчагарники та дерева. У тропічному кліматі квітки перекочують на дерева, і дерева мають розкішний вигляд. Характерною рисою субтропічних парків є також велика кількість ліан» [19].

Аналіз асортименту деревної рослинності, оцінка особливостей їх цвітіння і плодоношення [7, 8, 9, 15] дали змогу Л.І. Рубцову рекомендувати кращі деревні та чагарникові види для озеленення Чорноморського узбережжя Кавказу [18, 19].

Висновки

Починаючи зі студентських років, Л.І. Рубцов вивчав природну та культурну флору, а також особливості парків субтропічних районів Кавказу. Результати аналізу біорізноманіття субтропічних парків та їх ландшафтного планування дали йому змогу сформулювати оригінальні висновки і пропозиції щодо ландшафтного планування субтропічних парків.

Результати діяльності Леоніда Івановича висвітлено в працях тих років, які нині є бібліографічною рідкістю.

Наукова спадщина Л.І. Рубцова є важливим внеском у ботанічну науку та садово-паркове мистецтво.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. *Аихацава С.* Всесоюзный научно-исследовательский институт влажных субтропиков, его задачи и

- деятельность / С. Ашхацава. — Сухум: ВНИИВС, 1935. — 39 с.
2. Булава Л.М. Николаев Валентин Федорович. Ботаник, природознавец, фахівець у галузі рослинництва [Електронний ресурс. — Режим доступу: // <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3366/1/Nikolaev%20V.pdf>
 3. Вавилов Н.И. Проблема новых культур / Н.И. Вавилов // Социалистическое растениеводство. — 1932. — № 1. — С. 151—181.
 4. Векслер А.И. Импортное сырье на практике Закавказья / А.И. Векслер // Субтропики. — 1929. — № 1-2. — С. 3—13.
 5. Векслер А.И. На субтропическом фронте / А.И. Векслер // Субтропики. — 1930. — № 7-12. — С.3—13.
 6. Гинкул Сергей Григорьевич // Советская ботаника. — 1941. — № 3. — С. 202—203.
 7. Календарь цветения /сост. Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1935. — № 3. — С. 126.
 8. Календарь цветения /сост. Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1935. — № 4. — С. 127.
 9. Календарь цветения /сост. Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1935. — № 7. — С. 116.
 10. Кварацхелиа Т.К. Естественно-историческое и агрономическое обследование субтропиков /Т.К. Кварацхелиа // Субтропики. — 1929. — № 1-2. — С. 41—49.
 11. Мешкова В.И. Леонид Иванович Рубцов / В.И. Мешкова // Строительство и архитектура. — 1989. — № 9. — С. 22—24.
 12. Николаев В.Ф. Влажные субтропики СССР и работа Сухумского отделения ВИР / В.Ф. Николаев // Социалистическое растениеводство. — 1932. — № 1. — С. 59—77.
 13. Регель А. Изящное садоводство и художественные сады / А. Регель. — СПб.: Г.Б. Винклер, 1896. — 512 с.
 14. Рубцов Л.И. Агудзерская пробковая роща / Л.И. Рубцов // Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции. — 1931. — Т. 27, № 3. — С. 41—54.
 15. Рубцов Л.И. Главнейшие сведения о семенах субтропических декоративных растений Черноморского побережья / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 1. — С. 126—128.
 16. Рубцов Л.И. Инвентаризация Сухумского субтропического арборетума / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 3. — С. 54—59.
 17. Рубцов Л.И. Сухумский субтропический арборетум / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 4. — С. 54—58.
 18. Рубцов Л.И. Ассортименты лучших древесных и кустарниковых пород для озеленения Черноморского побережья Кавказа / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 4. — С. 126—127.
 19. Рубцов Л.И. Субтропические парки. В порядке обсуждения / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 7. — С. 51—57.
 20. Рубцов Л.И. Реконструкция парка совхоза «Южные культуры» / Л.И. Рубцов // Советские субтропики. — 1936. — № 11. — С. 74—78.
 21. Рубцов Л.И. Путеводитель по парку совхоза «Южные культуры» / Л.И. Рубцов. — М.: Сельхозгиз, 1937. — 111 с.
 22. Рубцов Л.И. Итоги интродукции древесных и кустарниковых пород в Сухумском субтропическом арборетуме / Л.И. Рубцов // Труды интродукционного питомника субтропических культур. — 1937. — Вып. 2. — С. 5—54.
 23. Рубцова Е.Л. Вклад доктора биологических наук, профессора Л.И. Рубцова в проектирование и строительство парков Украины / Е.Л. Рубцова // Интродукція рослин. — 2016. — № 3. — С. 64—74.
 24. Рубцова Е.Л. Вклад доктора биологических наук, профессора Л.И. Рубцова в создание ботанических садов / Е.Л. Рубцова, Е.И. Романец // Интродукція рослин. — 2016. — № 1. — С. 41—49.
 25. Солтани Г.А. История создания дендропарка «Южные культуры» (персоны и события) / Г.А. Солтани // Hortus Botanicus. — 2014. — № 9. — С.22—33.
 26. Справочник «Единый художественный рейтинг». — Режим доступу: <http://rating.artunion.ru>
 27. Ученые и практики о задачах советского субтропического хозяйства // Советские субтропики. — 1935. — № 2. — С. 18.
 28. Чувикина Н.В. Научная деятельность Леонида Ивановича Рубцова в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришко НАН Украины / Н.В. Чувикина // Международные чтения, посвященные 110-летию со дня рождения доктора биологических наук, профессора Леонида Ивановича Рубцова. — К.: Велес, 2012. — С. 68—72.

Рекомендував В.І. Мельник
Надійшла 25.12.2017

REFERENCES

1. Ashhatsava, S. (1935), Vsesoyuznyiy nauchno-issledovatel'skiy institut vlazhnyih subtropikov, ego zadachi i deyatelnost [All-Union Scientific Research Institute of Humid Subtropics, its tasks and activity]. Suhum: VNIIVS, 39 p.
2. Bulava, L.M. Nikolaev Valentin Fedorovich. Botanik, prirodznaveets, fahivets u galuzi roslinnitstva [Nikolayev Valentin Fedorovich. Botanist, natural scientist, expert in the field of plant growing]. Moda access: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3366/1/Nikolaev%20V.pdf>
3. Vavilov, N.I. (1932), Problema novih kultur [The problem of new cultures]. Sotsialisticheskoe rastenievodstvo [Socialist plant growing], N 1, pp.151—181.

4. *Veksler, A.I.* (1929), Importnoe syrie na praktike Zakavkazya [Imported raw materials in the practice of Transcaucasia]. *Subtropiki* [Subtropics], N 1-2, pp. 3–13.
5. *Veksler, A.I.* (1930), Na subtropicheskom fronte [On the subtropical front]. *Subtropiki* [Subtropics], N 7-12, pp. 3–13.
6. *Ginkul Sergey Grigorevich* (1941), *Sovetskaya botanika* [Soviet botany], N 3, pp. 202–203.
7. *Kalendar tsveteniya* [Flowering calendar] (sost. L.I. Rubtsov) (1935), *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 3, p. 126.
8. *Kalendar tsveteniya* [Flowering calendar] (sost. L.I. Rubtsov) (1935), *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 4, p. 127.
9. *Kalendar tsveteniya* [Flowering calendar] (sost. L.I. Rubtsov) (1935), *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 7, p. 116.
10. *Kvaratsheia, T.K.* (1929), Estestvenno-istoricheskoe i agronomicheskoe obsledovanie subtropikov [Naturally-historical and agronomical survey of subtropics]. *Subtropiki* [Subtropics], N 1-2, pp. 41–49.
11. *Meshkova, V.I.* (1989), Leonid Ivanovich Rubtsov [Leonid Ivanovich Rubtsov]. *Stroitelstvo i arhitektura* [Construction and architecture], N 9, pp. 22–24.
12. *Nikolaev, V.F.* (1932), Vlazhnyie subtropiki SSSR i rabota suhumskogo otdeleniya VIR [Humid subtropics of the USSR and the work of the Sukhumi branch of VIR]. *Sotsialisticheskoe rastenievodstvo* [Socialist plant growing], N 1, pp. 59–77.
13. *Regel, A.* (1896), *Iziaschnoe sadovodstvo i hudozhestvennyie sady* [Fine gardening and art gardens]. SPb.: G.B. Vinkler, 512 p.
14. *Rubtsov, L.I.* (1931), Agudzerskaya probkovaya roscha [Agudzer cork grove]. *Trudy po prikladnoy botanike, genetike i seleksii* [Proceedings of Applied Botany, Genetics and Breeding], vol. 27, N 3, pp. 41–54.
15. *Rubtsov, L.I.* (1936), Glavneyshie svedeniya o semnah subtropicheskikh dekorativnykh rasteniy Chernomorskogo poberezhya [The main information about seeds of subtropical ornamental plants of the Black Sea coast]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 1, pp. 126–128.
16. *Rubtsov, L.I.* (1936), Inventarizatsiya Suhumskogo subtropicheskogo arboretuma [Inventory of the Sukhumi subtropical arboretum]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 3, pp. 54–59.
17. *Rubtsov, L.I.* (1936), Suhumskiy subtropicheskii arboretum [Sukhumi subtropical arboretum]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 4, pp. 54–58.
18. *Rubtsov, L.I.* (1936), Assortimentyi luchshih drevesnykh i kustarnikovykh porod dlya ozeleneniya Chernomorskogo poberezhya Kavkaza [Assortments of the best wood and shrub species for gardening of the Black Sea coast of the Caucasus]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 4, pp. 126–127.
19. *Rubtsov, L.I.* (1936), Subtropicheskie parki. V poryadke obsuzhdeniya [Subtropical parks. As a matter of discussion]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 7, pp. 51–57.
20. *Rubtsov, L.I.* (1936), Rekonstruktsiya parka sovhoza "Yuzhnyie kulturyi" [Reconstruction of the park of the state farm "Southern Cultures"]. *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 11, pp. 74–78.
21. *Rubtsov, L.I.* (1937), Putevoditel po parku sovhoza "Yuzhnyie kulturyi" [Guide to the park of the state farm "Southern Cultures"] Moscow: Selhozgiz, 111 p.
22. *Rubtsov, L.I.* (1937), Itogi introduksii drevesnykh i kustarnikovykh porod v Suhumskom subtropicheskom arboretume [Results of the introduction of tree and shrubby species in the Sukhumi subtropical arboretum]. *Trudy introduktsionnogo pitomnika subtropicheskikh kultur* [Proceedings of the introductory seed plot of subtropical cultures], vol. 2, pp. 5–54.
23. *Rubtsova, E.L.* (2016), Vklad doktora biologicheskikh nauk, professora L.I. Rubtsova v proektirovanie i stroitelstvo parkov Ukrainyi [Contribution of Doctor of Biological Sciences, Professor L.I. Rubtsov in the design and construction of parks in Ukraine]. *Introduktsiya roslin* [Plant Introduction], N 3, pp. 64–74.
24. *Rubtsova, E.L. and Romanets, E.I.* (2016), Vklad doktora biologicheskikh nauk, professora L.I. Rubtsova v sozdanie botanicheskikh sadov [Contribution of Doctor of Biological Sciences, Professor L.I. Rubtsov in the creation of botanical gardens]. *Introduktsiya roslin* [Plant Introduction], N 3, pp. 64–74.
25. *Soltani, G.A.* (2014), Istoriya sozdaniya dendroparka "Yuzhnyie kulturyi" (personyi i sobyitiya) [The history of the creation of the dendrological park "Southern cultures" (persons and events)]. *Hortus Botanicus*, N 9, pp. 22–33.
26. *Spravochnik "Edinyiy hudozhestvennyiy reyting"* [Directory "Unified artistic rating"]. *Moda* access: <http://rating.artunion.ru>
27. *Ucheniye i praktiki o zadachah sovetskogo subtropicheskogo hozyaystva* [Scientists and practitioners about the tasks of the Soviet subtropical economy] (1935), *Sovetskie subtropiki* [The Soviet subtropics], N 2, pp. 18.
28. *Chuvikina, N.V.* (2012), Nauchnaya deyatelnost Leonida Ivanovicha Rubtsova v Natsionalnom botanicheskom sadu im. N.N. Grishko NAN Ukrainyi [Scientific activity of Leonid Ivanovich Rubtsov in the M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine]. *Mezhdunarodnyie chteniya, posvyaschennyye 110-letiyu so dnya rozhdeniya doktora biologicheskikh nauk, professora Leonida Ivanovicha Rubtsova* [International readings dedicated to the 110th anniversary of the birth of Doctor of Biological Sciences, Professor Leonid Ivanovich Rubtsov]. Kyiv: Veles, pp. 68–72.

Recommended by V.I. Melnyk
Received 25.12.2017

Е.Л. Рубцова, Н.В. Чувикина

Национальный ботанический сад
имени Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЛЕОНИДА ИВАНОВИЧА РУБЦОВА В СОВЕТСКИХ СУБТРОПИКАХ

Цель — исследовать первые годы научной работы известного дендролога, ландшафтного архитектора Л.И. Рубцова.

Материал и методы. При изучении литературных источников использован историко-научный метод. Проблемно-хронологический метод обеспечил последовательность изложения материала.

Результаты. Исследованы первые годы научной деятельности Л.И. Рубцова. Он начал трудовую деятельность в 1920-х гг. в субтропических районах на Черноморском побережье Кавказа. Еще во время учебы в Ленинградской лесотехнической академии Леонид Иванович обследовал насаждения ценных древесных растений (самшита и пробкового дуба) на территории Абхазии.

Проанализирована работа Л.И. Рубцова в Институте влажных субтропиков (1933—1935). В этот период Леонид Иванович провел инвентаризацию и оценку ландшафтного планирования Сухумского арборетума и парка совхоза «Южные культуры» (Адлер). По результатам этих исследований он сформулировал оригинальные выводы и предложения относительно ассортимента и ландшафтного устройства субтропических парков.

Выводы. Кавказский период научной деятельности стал началом становления Леонида Ивановича Рубцова как дендролога и ландшафтного архитектора. Подчеркнута необходимость исследования творческого наследия Л.И. Рубцова — выдающегося дендролога и ландшафтного архитектора.

Ключевые слова: Л.И. Рубцов, Кавказ, самшит, пробковый дуб, ландшафтная архитектура.

O.L. Rubtsova, N.V. Chuvikina

M.M. Gryshko National Botanical Garden,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

SCIENTIFIC ACTIVITY OF LEONID IVANOVICH RUBTSOV IN THE SOVIET SUBTROPICS

Objective — to study the first years of scientific work of the well-known dendrologist, landscape architect L.I. Rubtsov.

Material and methods. When studying literary sources, the historical-scientific method was used. The problemat-ic-chronological method provided a sequence of presentation of the material.

Results. The first years of scientific activity of L.I. Rubtsov are studied. It is noted that he began his career in the 1920s in the subtropical districts of the Black Sea coast of the Caucasus. While still studying at the Leningrad Forestry Academy, Leonid Ivanovich examined the plantation of valuable woody plants (boxwood and cork oak) on the territory of Abkhazia.

The work of L.I. Rubtsov at the Institute of Humid Subtropics (1933—1935) was analysed. During this period, Leonid Ivanovich made an inventory and evaluation of landscape planning of the Sukhumi arboretum and the park of the state farm “Southern Cultures” (Adler). As a result of these studies, he formulated original conclusions and proposals on the assortment and landscape arrangement of subtropical parks.

Conclusions. The Caucasian period of scientific activity laid the foundation for the formation of Leonid Ivanovich Rubtsov as a dendrologist and landscape architect. The necessity of studying the creative heritage of L.I. Rubtsov, an outstanding dendrologist and landscape architect, is emphasized.

Key words: L.I. Rubtsov, Caucasus, boxwood, cork oak, landscape architecture.